

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛАТИНСЬКОГО ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО ФОНДУ В КОНТЕКСТІ ІНШОМОВНОЇ ІНТЕРПРИТАЦІЇ

Ключові слова: латинський фразеологічний фонд, класифікація, фразеологічні утворення, трансформація, інтерпретація, семантика.

Латинський фразеологічний фонд – це сутність латинської мови, адже в прислів'ях, говірках, висловах відомих і безіменних авторів закладено життєвий і професійний досвід багатьох поколінь античного світу. Вік деяких латинських фразеологізмів перевищує два тисячоліття, проте своєї актуальності вони не втратили і сьогодні.

Латинський фразеологічний фонд привертає увагу лінгвістів багатьох країн світу. Проблеми фразеологічної номінації були предметом розгляду в роботах: Олександра Потебні, Миколи Сумцова, Павла Чубинського, Миколи Костомарова та ін. Широкого визнання у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві здобула семантична класифікація, фразеологізмів, опрацьована Віктором Виноградовим, в основу якої покладено ступінь видозміни значення слова у різних синтаксичних і стилістичних умовах фразеологічних утворень. Ми виявили та дослідили різні види ознак латинської фразеології:

- 1) семантична цілісність (В.В. Виноградов, В.Л. Архангельський, В.П. Жуков, М.М. Шанський, Л.А. Булаховський, М.А. Жовтобрюх, Ф.П. Медведєв, Г.М. Удовиченко);
- 2) метафоричність (Б.О. Ларін, О.М. Бабкін, О.В. Кунін);
- 3) нарізнооформленість (Л.Г. Скрипник, В.П. Жуков, М.М. Шанський);
- 4) відтворюваність (В.В. Виноградов, В.Л. Архангельський, В.П. Жуков, М.М. Шанський, Ф.П. Медведєв);
- 5) неперекладність іншими мовами (Л.А. Булаховський, О.О. Реформатський).

Актуальність роботи зумовлена дослідженням семантичних особливостей функціонування латинського фразеологічного фонду в українській та англійській

мовах. У роботі вперше висвітлені особливості семантичної трансформації латинських фразеологізмів у різних літературних контекстах.

Іноді творча трансформація латинських фразеологізмів здійснюється за допомогою «парафрази», коли у вислові замінюється одне якесь слово іншим, що свідчить про потенційну здатність до постійного розвитку латинського фразеологічного фонду. Такі приклади ми зустрічаємо у творчості Лесі Українки: *Scribo ergo sum* – «Я пишу, отже я існую», замість *Cogito ergo sum* – «Я мислю, отже я існую»; *Pereat mundus, fiat ars* – «нехай загине світ, але нехай живе мистецтво», замість *Pereat mundus – fiat iustitia* – «нехай загине світ, але нехай живе правосуддя»; *Dum spiro spero* – «доки дихаю я сподіваюся» змінено на *Contra spem spero* – «всупереч надії сподіваюсь».

Аналізуючи крилаті латинські вислови, ми переконалися, що значна їх частина потрапила до інших мов через численні біблійні сентенції, метафоричні словесні образи, вислови, запозичені з латинського перекладу Євангелія, а також з книг християнських авторів. Відомий вислів *Alpha et omega*: (початок і кінець, використовується стосовно Ісуса Христа) вживається у назвах сучасних англійських пісень, у художніх фільмах та у дитячих мультфільмах). В українській літературі цитується Лесею Українкою «... Те слово – Бог. Він альфа і омега, початок і кінець» [], Михайлом Драгомановим «Між так званими в Галичині «москвофілами» і народовцями в принципах нема великої різниці: ... для одних і других національність – альфа і омега всіх змагань» [(Вибрані твори, «Чудацькі думки про українську національну справу»), Анатолієм Погрібним «Словом, без «почуття плеча» твого соратника ти ніщо: така альфа і омега кодексу моралі й діяння футболіста» [], Олесем Гончарем «Людина — що б там не викоювалось,— вона, зрештою, універсум... Альфа і омега всього» [] та ін.

Вислів «Неопалима купина» (англ. *burning Bush*) зустрічається у художніх творах, у назвах груп, книг, фільмів та пісень. Його використав Віктор Олеговиач Пелевин для назви своєї книги «Операція «Burning Bush». Автору

сподобалась гра слів, адже не відразу можна зрозуміти чи «*Неопалима купина*» (Біблейне явище), чи це *Палений Буш*. Подібна назва і трисерійного міні-серіалу, створеного польським режисером Агнешки Холланд, в якому автор відобразив реальні події післявоєнного часу, коли Празький студент історичного факультету Яна Палаха спалив себе у знак протесту. В українській літературі цей античний вислів вживали: О. Довженко («Україна перед нашим духовним зором у вогні, як неопалима купина» «Україна у вогні»)[1], Максим Рильський «Неопалима купина», Іван Дзюба у відгуку на поему «Маруся Чурай» та ін.

Дослідження показали, що в українській та англійській літературних мовах поширені фразеологічні одиниці античного походження з країнознавчою семантикою. Це пряме калькування з латинського фразеологічного фонду. Наприклад, у значенні «важкої та безплідної праці» в українців та англійців вживається один і той же латинський вираз *labor Sisyphi* (*Сізіфова праця*) (англ. *Sisyphean task*). В 11-й пісні поеми Гомера «Одіссея» розповідається про корінфського царя Сізіфа, який за образу богів був засуджений Зевсом на тяжку кару: він вічно мусив піднімати на гору великий камінь, що щоразу скочувався униз. Вираз «сізіфова праця» часто зустрічається в іноземній літературі у таких авторів, як: *Oliver P Richmond, Jason Francs, Albert Camus* та у байкаря Івана Андрійовича Крилова.

Вислів *gladium Damoclis* (Дамоклів меч) у переносному значенні – це постійна небезпека, що загрожує життю. (За легендою під час бенкету Дамокл ураз побачив над своєю головою гострий меч, підвішений на кінській волосині. Так Діонісій хотів показати Дамоклу, що добробут — це лише примара). Вислів зустрічається у назві книги Марії Гудими «Дамоклів меч над Караваджо», у книзі Лесі Ланецкої «Виза терпимости: рассказы, повести, письма, переводы» (2011) писала «В мировой литературе еще никто и никогда не бегал по Дамоклову мечу, ибо произносится это словосочетание примерно так: «Висит надо мной как Дамоклов меч» [1]. с. 67.

Без перекладу вживаються такі латинські фразеологізми: *Alma mater* (рідна мати або вищий навчальний заклад), *Carpe diem* (лови момент), *Post scriptum* (P. S.), що використовується як приписки до основного тексту, *Nota bene* (добре поміть, запам'ятай), а також відоме *Out Caesar, out nihil* (або Цезар, або ніщо; або пан, або пропав) та ін. Вони глибоко вкоренилися у національні мови і використовуються досить часто у художній та публіцистичній літературі.

Чисельні афоризми античних авторів аналізуються сучасниками багатьох країн. Найвідоміші з них вислови Марка Тулія Цицерона (давньоримського оратора і політичного діяча): *Vivere est cogitare* – «Жити – значить мислити», *Consuetudo est altera natura* – «Звичка – друга натура», *Errare humanum est* – «Людині властиво помилятися»; Вислови Геракліта: *Animus – Deus omnibus* – «Розум – бог для кожного», *Cognoscendi omnia tendunt cogitare* – «Всім людям доречно пізнавати себе і мислити»; вислови Сократа: *Si fueris curiosus eris nerdy* – «Якщо ти будеш допитливим, то будеш всезнайком»; *Altiore – discernere inter bonum et malum* – «Вища мудрість — розрізняти добро і зло; вислови Горація: *Missa pro brevitate vitae* - Живи, пам'ятаючи, як коротке життя; *Quicumque primus fortior* - Сильніше той, хто перший та інші.

Латинські прислів'я та приказки стали невід'ємною частиною лексичного складу багатьох мов. На розглянутих прикладах прослідити смислову типовість безперекладних висловів та їх семантичну різноманітність і виразність у парафразах чи перекладах. Іноді фразеологічні одиниці вживаються в безперекладному варіанті, але найчастіше в іншомовній інтерпретиції із семантичними трансформаціями.

Латинська мова – це невичерпне джерело для багатьох мов, збагачення і розвиток яких відбувається завдяки її унікальному фразеологічному фонду.

Література

<http://zapitay.com.ua/shho-oznachaye-visliv-nitka-ariadni.html>

<https://books.google.com.ua/boo>

Анотація

У статті досліджується латинський фразеологічний фонд та його семантичні особливості в контексті іншомовної інтерпретації.